

REPRESENTAR L'UNIVERS REFERENCIAL: ESTRATÈGIES PER A LA VISIBILITAT DELS PROCESSOS DE SOCIALITZACIÓ A LA UNIVERSITAT.

Pere Freixa i Font
Universitat Pompeu Fabra
pere.freixa@upf.edu

Carles Sora i Domenjó
Institut Universitari de
l'Audiovisual, Universitat
Pompeu Fabra
csora@iua.upf.edu

Resum

Sota el nom d'*Univers de la Comunicació Audiovisual* definim un projecte que té, com a element més significatiu, la representació visual d'un mapa conceptual format per les referències (autors, obres i conceptes) que tant el professorat com l'alumnat hem considerat més significatives del nostre camp d'estudi. L' *Univers...* es defineix també com un espai a internet on podem trobar, a més del mapa conceptual, un espai de debat i un conjunt de fitxes que interrelacionen el mapa amb les assignatures dels estudis.

El projecte busca apropar i potenciar la participació de l'alumnat en el reconeixement i la lectura crítica del seu autors, obres i conceptes de referència, donant visibilitat al procés i fent-lo públic.

Des de l'*Univers...* proposem una nova aproximació a la competència general descrita com a *capacitat crítica de naturalesa multidisciplinària que doti a l'alumnat de capacitat de recerca acadèmica i aplicada*. Entenem aquesta *capacitat crítica* com un procés que va desenvolupant l'alumnat durant tot el grau. Procés que suposa, en una dimensió individual, assolir objectius com el reconeixement, localització i configuració d'un marc referencial propi, i que permet, en la seva dimensió col·lectiva, participar en la definició i concreció d'un marc comú. Amb aquesta aproximació busquem ubicar les competències generals en el centre del procés de socialització que suposa l'etapa de formació universitària, dotant-les d'un entorn propi que, alhora, es relaciona amb l'espai de les assignatures.

El projecte *Univers...* ha estat desenvolupat pel Deganat i la Unitat de Suport a la Innovació Docent dels Estudis de Comunicació Audiovisual de la Universitat Pompeu Fabra durant el curs acadèmic 2006/2007.

Context de la proposta

Una dècada després de que les universitats europees decidíssim començar el procés d'apropament i confluència de Bolonya, amb la *Declaració de la Sorbona* i la posterior *Magna Charta Universitatum*, ens trobem immersos en un profunda transformació que està suposant tornar a definir aspectes bàsics de la pròpia Universitat. Des d'aquelles genèriques manifestacions inicials que van confluïr en la *Declaració de Bolonya*, i que es concreten, entre d'altres, en la proposta d'actuar en la unificació del sistema de titulacions, en un sistema comú de creditatge, en la potenciació de la mobilitat o en la voluntat de potenciar l'europeisme, la trajectòria realitzada fins ara ens permet dibuixar una certa concreció dels conceptes clau que caldrà considerar.

Centrar el model educatiu universitari en el procés d'aprenentatge de l'alumnat enlloc de la transmissió de continguts es dibuixa com un dels reptes més engrescadors i transcendents d'aquest procés. D'aquesta manera, l'actual revisió de plans d'estudis que estem vivint les diferents llicenciatures sembla que ha d'assumir necessàriament els reptes de

donar centralitat a l'alumnat en el procés d'aprenentatge universitari. Aquesta centralitat s'estructura a partir de la definició i planificació de competències educatives, la concreció de les quals es realitza a partir d'indicar-ne els seus objectius pedagògics. Dins d'aquest context fins ara més o menys ambigu, però que a partir de certs descriptors i documents específics, com ara els *Descriptors de Dublín* i, sobretot, els resultats del *Projecte Tuning*, s'han anat concretant i han permès desenvolupar els models que estan servint de pauta a la reforma actual: un grau marcat per la necessitat d'aportar universitaris capacitats al mercat laboral i un postgrau d'especialització. Cada estudi o llicenciatura recull el conjunt de competències específiques i competències generals o transversals que l'alumnat haurà d'assumir en el transcurs dels seus estudis.

El 2005, la Universitat Pompeu Fabra, UPF, realitzà i publicà internament un estudi sobre les competències generals i transversals a la pròpia Universitat. L'objectiu de l'estudi buscava "veure com són valorades les competències, com s'adquireixen a la UPF i com es podria millorar el procés de desenvolupament competencial, si fa al cas, des d'una perspectiva pedagògica"¹. L'estudi es fa ressò de la dificultat per aprofundir en competències interpersonals i sistèmiques, com ara l'adaptació a noves situacions o el treball en equips interdisciplinaris.²

Des del Deganat i la Unitat de Suport a la Qualitat i la Innovació Docent, USQUID, dels Estudis de Comunicació Audiovisual de la UPF, ens vam plantejar la necessitat de desenvolupar propostes pedagògiques que ens permetessin aprofundir en aquelles competències generals que semblaven més difícils d'ubicar en l'espai de creditatge de les assignatures. Aquest interès es va concretar en la proposta i desenvolupament d'un projecte d'innovació docent titulat *Univers de la Comunicació Audiovisual*, i que va comptar amb el suport del Programa de Mesures de Suport a la Innovació i Qualitat Docent, PMSIQD, del curs 2006-07 de la UPF.

El projecte: Descripció.

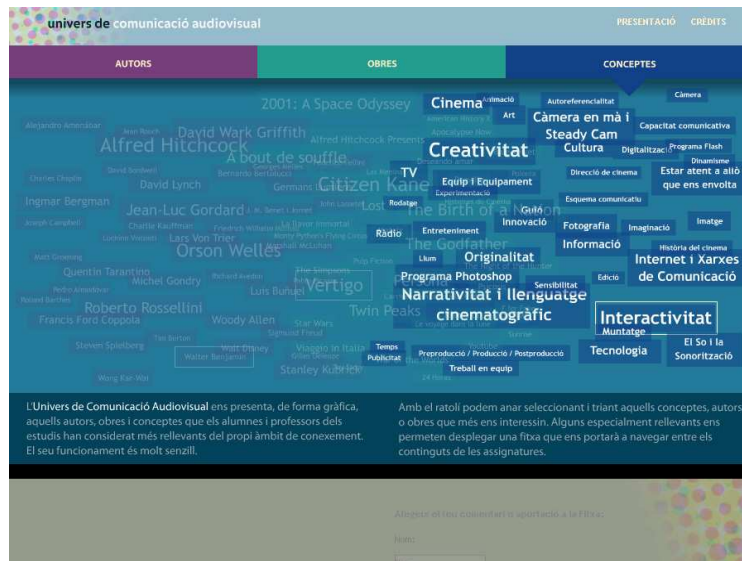
Amb el nom d'*Univers de la Comunicació Audiovisual*³ definim un projecte que té, com a element més significatiu, la representació visual d'un conjunt de referències (que vam determinar que fossin els noms dels autors, les obres i els conceptes) que tant professorat com alumnat hem considerat més significatives del nostre camp d'estudi. Aquest ampli conjunt de referències ens permeten dibuixar un mapa comú on conflueixen i es sumen les mirades singulars de cada participant: la visió d'un alumne de primer curs s'afegeix a la d'un altre que està apunt de llicenciar-se o a la d'un professor que és especialista d'un àmbit específic de la carrera. Així, l'*Univers...* es defineix com un espai visual, representat a la xarxa, on l'alumnat i professorat comparteixen i poden visualitzar aquells referents que han considerat de més rellevància per definir l'àmbit de coneixement dels Estudis. L'*Univers...* busca apropar i potenciar la participació de l'alumnat en el reconeixement i la lectura crítica del seu *univers referencial*, donant visibilitat al procés i fent-lo públic.

¹UPF (2005). Les competències transversals a la UPF. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. p.10

²id., p.22-25

³ Consultable a: http://www.upf.edu/xid_universcau

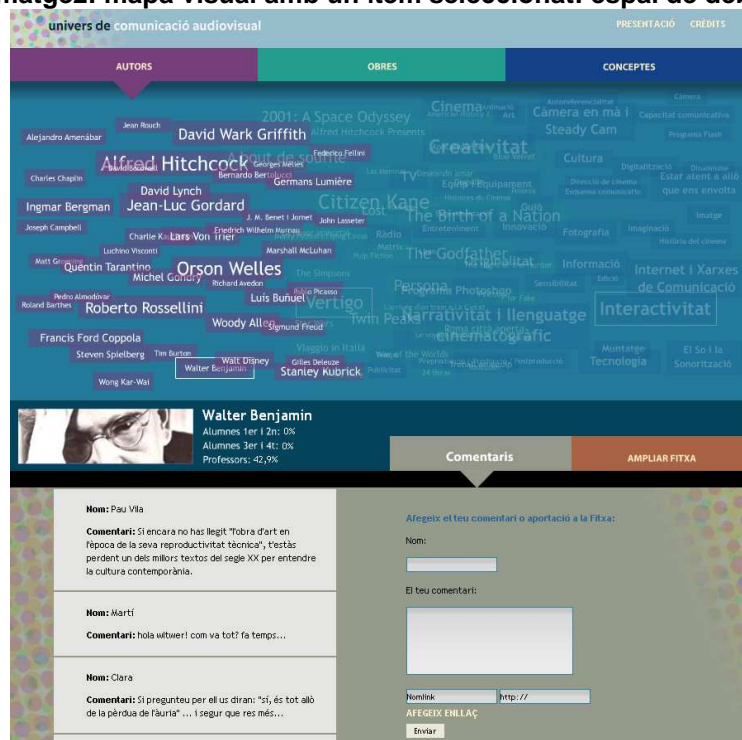
Imatge 1: interfície principal de l'Univers de Comunicació Audiovisual: mapa visual

A banda de crear i dibuixar el mapa, el projecte té dues finalitats més: definir un espai de debat al voltant de la representació visual, obert a tothom, i crear interrelacions entre el mapa i els continguts de les assignatures.

Cada un dels ítems representats al mapa, ja sigui un autor, obra o concepte, quan el seleccionem, activa un espai de participació on es poden afegir comentaris, opinions i enllaços a altres pàgines web. Aquest espai dinàmic de participació obert a la xarxa es pot recuperar des de les assignatures i incorporar-se, per exemple, com a debat d'una determinada matèria; d'aquesta manera, l'ordenació quantitativa de dades que ofereix el mapa visual es pot complementar amb aportacions qualitatives a l'aula.

Imatge2: mapa visual amb un ítem seleccionat: espai de debat

Quan un professor considera que un dels ítems representats en el mapa és important per a les seves assignatures, pot crear una *fitxa ampliada* i afegir-la a l'*Univers*. Un cop creada una *fitxa ampliada*, qualsevol altre professor pot vincular-hi els continguts de les seves matèries. Aprofitant la potencialitat que el context de l'Aula Global de la Universitat ofereix, a partir del mapa que hem creat podem anar teixint una xarxa de fitxes que relacionen els ítems del mapa amb les matèries de la llicenciatura. Més enllà d'esdevenir un contenidor enciclopèdic, les fitxes permeten fer visible l'enorme transversalitat d'alguns autors, conceptes i obres en tota la carrera i evidenciar relacions conceptuals que, d'altra banda, són difícils de percebre. Les fitxes incorporen, de forma automatitzada, dades de la guia docent de cada assignatura, com és la bibliografia recomanada, i dades recuperades a partir de fer cerques a l'índex de la biblioteca.

Imatge3: fitxa ampliada d'un ítem del mapa visual

univers de comunicació audiovisual
MAPA DE L'UNIVERS

Fitxa d'autor

Interacció
Vértigo
Walter Benjamín

Informació General

Walter Benjamín

Categoria: Autor

Número:

Descripció:

Walter Benjamín, per a molts un representant heterodox de l'Escola de Frankfurt i sens dubte un pensador de fecunditat extraordinària, va publicar *L'obra d'art a l'època de la seva reproductibilitat tècnica* (1936) a la Zeitschrift für Sozialforschung. En aquest opuscle i en altres escrits de la dècada de 1930 -com ara *Paris capital del segle XX-*, va desenvolupar una crítica materialista de la raó estètica, de l'art com a producció de valor social. A diferència d'Adorno i Horkheimer, que van formular una crítica de la raó instrumental i de la indústria cultural de masses, Benjamín va analitzar l'alienació de l'«alta cultura humanista» en la societat capitalista de masses en termes no tant d'una pèrdua de sentit del subjecte-consumidor, sinó com a alienació de l'objecte estètic i com a decadència de la gran cultura. Benjamín partia d'un lucid diagnòstic de la crisi que estava afectant una Europa amenaçada ja a finals de la dècada de 1920 per l'ascens dels feixismes i els efectes negatius dels quals es percebi en tota una sèrie de mutacions de les estructures de l'obra d'art, imposades pel procés de la seva «fetitxització» com a mercaderia, pels ritmes industrials i per la seva reproducció a través de noves tècniques i mitjans de comunicació.

Biblioteca

[Enllaç a la biblioteca de la UPF amb la cerca d'autor "Walter Benjamin"](#)

[Enllaç a la biblioteca de la UPF a la fitxa de "L'obra d'art en l'època de la seva reproductibilitat tècnica"](#)

Aportacions del professorat

Nom Professor: Pere Freixa
Assignatura: Univers Comunicació Audiovisual
Curs:

Aquest podria ser una mostra de text que un professor estigués editant des de la interfície de Moodle. A la finestra d'edició i hem afegit les eines per publicar els textos a **l'Univers**...

El procediment és molt fàcil i transparent: en qualsevol moment es pot publicar o *despublir* qualsevol text que estigui vinculat a la xarxa. A més a més, totes les modificacions fetes al text es veuen reflectides automàticament a la publicació.

Nom Professor: Pere Freixa
Assignatura: Assignatura de Cinema
Curs:

Abí doncs Benjamín va suposar....
Anar a veure el mapa de **Univers de Comunicació Audiovisual**:
[clica aquí](#)

Nom Professor: Carles Sora
Assignatura: Assignatura X
Curs:

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Vestibulum molestie est in ante mollis porta. Aenean nec tellus. Phasellus dignissim luctus odio. Phasellus aliquam nisi non tortor. Sed ac nulla id sem elementum vehicula. Quisque sed magna et ligula auctor venenatis. Duis vitae nibh. Sed sit amet diam. Duis eu purus vitae lorem tristique suscipit.

El projecte: Competències i objectius pedagògics

El projecte de creació de l'*Univers...* cerca incidir en dos aspectes que considerem de gran importància en el procés d'innovació plantejat amb el repte de la convergència europea: per una banda, ens proposem el treball competencial amb l'alumnat, sobretot en aquelles competències generals comunes al conjunt del cicle universitari i que són de difícil concreció en les matèries del grau. D'altra banda, busquem també proposar mecanismes per potenciar la implicació del professorat en l'ús i desenvolupament de nous recursos i estratègies pedagògiques, potenciant la transversalitat entre àrees i assignatures.

D'acord amb els descriptors proposats a Dublín, l'alumnat de grau de Comunicació Audiovisual ha de desenvolupar, al finalitzar el segon cicle, la competència general definida com a *capacitat crítica de naturalesa multidisciplinària que doti a l'alumnat de capacitat de recerca acadèmica i aplicada*.

Donada la diversitat d'excepcions i dimensions de la categorització competencial, com exposa Coromines (2001), reprenem la dimensió dinàmica i transversal amb que es defineixen les competències generals en l'ensenyament bàsic i secundari, diferenciades de les competències específiques per la seva dimensió de procés que es desenvolupa en el temps. Així, formulem aquesta competència de forma molt oberta, ampliant-ne la seva definició i descripció habitual: més enllà de la seva dimensió interpersonal –la capacitat per treballar en equip- o sistèmica –per exemple, la capacitat per definir tasques-, creiem que per incidir en el *saber ser* individual de cada alumne que aquesta competència pregona, cal imaginar propostes i entorns on es potenciïn i debatin aspectes al voltant del *sentit de comunitat* implícit a qualsevol col·lectiu universitari i, per extensió, en qualsevol àmbit de coneixement. Des de l'*Univers...* proposem una aproximació competencial que entén aquesta capacitat crítica com a procés que va desenvolupant l'alumnat durant tot el grau. Procés que suposa, en una dimensió individual assolir objectius com el reconeixement, localització i configuració d'un marc referencial propi, i que permet, en la seva dimensió col·lectiva, participar en la definició i concreció d'un marc comú. El traçat del mapa conceptual dels estudis esdevé un projecte comú de tota la comunitat universitària.

Des d'aquesta perspectiva procedural, definim el concepte *Univers referencial* com un entorn dinàmic que està format pel conjunt d'aportacions que fan els diferents actors, alumnes de primer i segon cicle i professorat, i que en la seva representació i formalització visual esdevé element dinamitzador de reflexió i debat. Així, en paral·lel als aprenentatges de cada assignatura, en l'espai compartit creat a la xarxa virtual, l'alumnat pot opinar, proposar i reconèixer aquelles referències que van esdevenint claus en el seu procés d'aprenentatge i pot també constatar els canvis de percepció que va tenint cada nou curs.

Com apunten Trowler i Knight (1999), la Universitat evidencia la falta de mecanismes estructurats que permetin fer tangible el procés d'adquisició de les aptituds i procediments que permeten als estudiants esdevenir nous membres de la comunitat científica universitària. Aquest procés es realitza per mecanismes corporatius, de similitud i sempre de forma molt parcial. Aquest enfocament que els autors fan basant-se en alumnes de tercer cicle, creiem que es pot fer extensible a tot l'aprenentatge universitari. Des d'aquesta perspectiva, apostem per la presentació de propostes que busquin donar visibilitat a aquest procés, així com mecanismes que en permetin la seva reflexió i debat.

Utilitzant la terminologia d'Edwards i Knight (1998), entenem que l'adquisició d'aquesta competència, que podríem tornar a definir com a *capacitat crítica de naturalesa multidisciplinària que doti a l'alumnat de capacitat de recerca acadèmica i aplicada*, i, afegim, *que promogui el procés de reconeixement, identificació i assumpció del propi àmbit científic* o

de coneixement, es realitza des d'un enfocament no adequacionista, és a dir, assumint que el contingut de la competència va més enllà d'un rol professional i que es consensua per tots els actors de la comunitat universitària. S'entén també que la seva adquisició no comporta la possessió d'una determinada aptitud sinó, més aviat, com un conjunt de comportaments i actituds en desenvolupament. Aquesta aproximació ens permet ubicar novament les competències generals en el centre del procés de socialització que suposa l'etapa de formació universitària.

El projecte: Enquestes i creació d'una representació visual

La idea inicial de cercar entre els recursos de cada assignatura aquells autors, conceptes o obres més significatives va topiar amb la impossibilitat d'utilitzar eines informàtiques que poguessin realitzar aquesta tasca de forma automatitzada. Ni el servei de biblioteca, ni l'Aula Global permetien cerques creuades. A més, l'interès en recollir la participació de l'alumnat demanava també contemplar altres formes d'obtenció d'informació, més enllà de la que ens poguessin aportar els apunts del professorat i les guies docents i la biblioteca.

Finalment es decidí realitzar una enquesta al professorat i a l'alumnat dels estudis per recollir l'opinió que uns i altres tenen sobre els autors, conceptes i obres més significatives del camp d'estudi de la Comunicació Audiovisual. Les enquestes a l'alumnat es van realitzar a l'aula, aprofitant l'inici o final d'activitat d'una classe, i les del professorat es van obtenir individualment, en reunions amb cada un dels professors participants.

Taula 1: model d'enquesta distribuïda a l'alumnat

Enquesta alumnat	
<i>Aquesta enquesta recull dades de la visió que l'alumnat té del conjunt dels estudis. En ella s'anoten algunes referències bàsiques de l'àmbit de coneixement que anomenem Comunicació Audiovisual.</i>	
Descriptors dels estudis	
Autors: Cita un màxim de 5 autors que consideris fonamentals per definir l'àmbit de la Comunicació Audiovisual	
1	
2	
3	
4	
5	
Obres: Cita un màxim de 5 obres, peces, projectes o productes que consideris fonamentals per definir l'àmbit de la Comunicació Audiovisual	
1	
2	
3	
4	
5	
Conceptes: Cita un màxim de 5 conceptes, principis o idees que consideris fonamentals per definir l'àmbit de la Comunicació Audiovisual	
1	
2	
3	
4	
5	

Es va plantejar una enquesta de tres preguntes. Cada una d'elles permetia fins a cinc respostes. Vam plantejar les següents pautes:

- S'accepten les respostes parcials o en blanc
- No es valora l'ordre jeràrquic de les respostes
- Es preveu que es pugui respondre en uns 5/8 minuts
- Quan es reparteix l'enquesta es comenta als alumnes que l'enquesta intenta simular una conversa entre amics, on cada u explica allò que troba més interessant dels seus estudis.

El projecte: Participació de l'alumnat

La participació de l'alumnat al projecte es pot realitzar de dues maneres diferents. Per una banda, a través de la interfície publicada a Internet, qualsevol alumne, tant propis com externs, pot explorar els ítems representats en el mapa, afegir comentaris o obrir les *fitxes ampliades*. Cada concepte, autor o obra específica permet obrir un fòrum o diàleg entre tots els usuaris que ho desitgin. Si decideixen participar, les seves entrades s'incorporen a la fitxa de cada ítem concret. D'aquesta manera, el mapa incorpora un espai d'intercanvi d'opinions lliure. Ara per ara el sistema no regula els usuaris, i per tant, l'*Univers...* resta obert a tothom.

La segona fase de participació es la que permet aportar i proposar continguts al mapa, en forma de nous autors, obres o conceptes. Aquesta participació, com hem vist, es realitza mitjançant enquestes i està limitada als alumnes i professors dels estudis. Per a aquest primer prototip, es realitzà l'enquesta al conjunt dels alumnes de primer i tercer curs, durant l'últim trimestre del curs 2006/07, presencialment, al final d'una classe.

Les dades obtingudes han permès crear una sèrie de taules que recullen totes les entrades donades i el número de coincidències de cada entrada. Aquells valors que han obtingut més de dues coincidències han passat a formar part dels valors de l'*Univers...* L'amplitud de valors incorporats al mapa visual permet obtenir tant els valors altament coincidents, probablement els acceptats de forma majoritària com a més representatius, així com aquells registres minoritaris que representen les diferents especialitats dels estudis. En funció del número de coincidències d'un mateix valor, la seva representació en el mapa té més o menys preponderància i presència gràfica.

El projecte: Avaluació

Tal i com esta previst en el projecte inicial, l'*Univers...* s'ha pogut desenvolupar fins a la fase de prototip i és operatiu a la xarxa. El desenvolupament complet del projecte, amb la creació de totes les fitxes, el vincle dinàmic amb la informació de les guies docents i la biblioteca, depèn del procés de desplegament de l'entorn MOODLE com a nou campus virtual de la UPF. Durant el curs 2006-07, la UPF decidí adoptar l'entorn MOODLE, que serà operatiu per a tota la Universitat durant el curs vinent 2008-09.

Com a resultat d'aquesta primera fase, hem avaluat la creació del mapa visual, les dades que representa i el debat que ha generat.

La participació de l'alumnat en les enquestes ha estat molt alta. Dels 80 alumnes de primers curs als que es va passar l'enquesta, un 85% la va respondre, i d'aquests, tan sols un

4% la van respondre en blanc. Dels 40 alumnes de tercer i quart curs als que es va passar l'enquesta, un 68% la van respondre. D'aquests, el 3% la van respondre en blanc. L'enquesta al professorat ha sigut molt més difícil d'obtenir. La participació ha estat voluntària i es va fer mitjançant una crida per correu electrònic i reunions personalitzades. Han participat un 9% dels professors dels estudis.

Al tractar-se d'enquestes de resposta lliure, les dades aportades per les enquestes són molt diverses, però tanmateix, hi ha un alt nombre de coincidències, tant entre alumnes del mateix curs com dels diferents cursos, i que, en alguns casos, són també coincidents amb el professorat. Sembla doncs, que hi ha alguns autors, obres i conceptes que el conjunt del col·lectiu accepta com a fonamentals del propi camp de coneixement. D'altra banda, constatem també canvis significatius entre les percepcions de primer cicle, segon cicle i professorat:

- Selecció de referents locals, tant cinematogràfics com televisius, per part d'alumnes de primer cicle. Aquests tendeixen a desaparèixer en estudiants de segon cicle i no són presents entre el professorat.
- Assumpció del cinema com a referent clau dels estudis, en detriment d'altres especialitats. Aquesta situació es dona, sobretot, entre els alumnes de segon cicle, tot i que ja es present en els de primer cicle.
- Els alumnes de primer cicle trien autors que han creat obres audiovisuals. El professorat tria autors que han creat obres teòriques.
- Els conceptes dominant en el primer cicle són especialment genèrics: creativitat (20,6%), cinema (12,7%), originalitat (9,5%), cultura (8%), etc. En el segon cicle apareixen conceptes específics de l'audiovisual: muntatge (27%), entreteniment (18,2%), digitalització (9,1%).

La participació en els debats oberts que proposa l'entorn ha esta baixa, ja que només s'ha publicitat en algunes assignatures puntuals. En les aules on s'ha treballat el mapa com a tema de debat, la resposta de l'alumnat ha estat positiva, i ha generat controvèrsies sobre la preponderància d'uns coneixements i referents sobre d'altres i de la convivència de cultures majoritàries i minoritàries. Alguns alumnes han mostrat curiositat, controvèrsia o perplexitat per les aportacions d'altres alumnes o professors. Tots els alumnes que havien participat a l'enquesta han acceptat el mapa com a representació possible dels seus estudis. Han apuntat usos i funcions que no havíem previst:

- El mapa i les fitxes podrien servir per a triar assignatures optatives: a partir de la tria d'un ítem del mapa que ens és especialment interessant, podem veure en quines assignatures es treballa o oferta.
- Afegir la visió d'estudiants de tercer cicle i antics alumnes en el mapa.
- Poder tenir una visió històrica del mapa, de manera que un alumne pugui recuperar el recorregut que ha fet.

Conclusions

A més d'esdevenir una eina transversal que ha involucrat a l'alumnat i professorat dels estudis, El projecte de xarxa virtual *Univers...* s'ha convertit en una representació virtual i dinàmica del marc referencial dels Estudis de Comunicació Audiovisual.

A partir de valorar la seva potencialitat com a eina dinamitzadora de debat, el projecte *Univers...* està sent l'embrió per a una Xarxa d'Innovació Docent formada per professors de cinc departaments diferents (Periodisme i Comunicació Audiovisual, Humanitats, Econòmiques, Ciències Polítiques i Tecnologies de la Comunicació) de la UPF i que compta amb el suport de la nostra Universitat. Aquesta Xarxa es proposa ampliar l'observació dels marcs referencials de cada estudi i buscar les interrelacions que es puguin articular, dibuixant un mapa global de l'univers universitari.

En l'aplicació d'aquest nou projecte recollim les propostes fetes per l'alumnat, tant la d'incorporar la percepció d'estudiants de tercer cicle i antics alumnes, com la de poder tenir una visió històrica del mapa.

El prototip de l'*Univers..* en retorna aquelles qüestions que no han quedat resoltes en aquest primer projecte i que demanen la implicació no només del professorat sinó també del Departament i Deganat en una segona fase d'implementació i consolidació. Com i quan arriba l'alumnat a l'*Univers...*? quan se li presenta, durant els estudis? forma part del procés d'introducció en la seva titulació en una sessió de presentació? o tant sols està com a material que poden trobar en l'Aula Global? O potser tenen accés a aquest mapa quan es volen matricular? En la mateixa línia, però referint-nos al professorat: com fa servir el professorat l'*Univers...*? El professor pot crear una *fitxa dinàmica* amb el contingut de la seva assignatura, però assumeix que l'*Univers...* pot ser també una eina docent?

Bibliografia

Armengol C., Blanco, X., Hernández, J., Mackie, A., Pujolràs, O., Rodríguez, S. I Solé, M. (2005): *Eines per a l'adaptació dels ensenyaments a l'EEES*, Barcelona: Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya.

Capllonch, M. i Castejon, F.J. (2007): La adquisición de competencias genéricas a través de una comunidad virtual de práctica y aprendizaje. A Rodríguez Illera, J.L. (Coord.) *Comunidades virtuales de práctica y de aprendizaje* [monográfico en línea]. *Revista Electrónica de la Educación: Educación y Cultura en la Sociedad de la Información*. Vol. 8, nº3. Salamanca: Universidad de Salamanca. Recuperat el març de 2008 a:

http://www.usal.es/~teoriaeducacion/rev_numero_08_03/n8_03_capllonch_castejon

Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu. (2003). *Relació de Competències bàsiques*. Barcelona: Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Recuperat el març de 2008 a: http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Documents/ARXIUS/doc_25861756_1.pdf

Corominas, E. (2001): Competencias genéricas en la formación universitaria, *Revista de educación* 325, 299-321

Corominas, E., Tesouro, M., Capell, D., Teixidó, J., Pèlach J., i Cortada, R. (2006): Percepciones del profesorado ante la incorporación de las competencias genéricas en la formación universitaria, *Revista de educación* 341, 301-336.

Edwards, A. i Knight, P. (1998) : *Assessing Competence in Higher Education*, Birmingham: Kogan Page. Citat a Prades i Nebot, A. (2005). "Resum sobre enfocament de competències", a *Eines per a l'adaptació dels ensenyaments a l'EEES*, Barcelona: AQU.

EURIDICE (2002): *Competencias Clave*. Bruselas: Dirección General de Educación y Cultura, Comisión Europea.

Freixa, P. i Sora, C. (2007): *Memòria de projecte. Univers de Comunicació Audiovisual*. Barcelona: UPF. Recuperat el gener de 2008 a: http://recerca.upf.edu/xid_universcau/www/docs/Memoria_Univers_CAU.pdf

González, J.; Wagenaar, R. (ed.) (2003). *Tuning educational Structures in Europe*. Informe final. Bilbao: Universitat de Deusto i Groningen: Universitat de Groningen.

Gros, B. (2004). La construcción del conocimiento en la red: límites y posibilidades. *Teoría de la educación* (5). Recuperat a: <http://www3.usal.es/~teoriaeducacion/>

Harasim, L., Hiltz, S.R., Turof, M. i Teles, L. (2000). *Redes de aprendizaje. Guía para la enseñanza y el aprendizaje en la red*. Barcelona: Gedisa.

Pardales, M.J i Girod, M. (2006) Community of Inquiry: Its past and present future. *Educational Philosophy and Theory* 38 (3) , 299–309

Rey, B. (2000); ¿Existen las competencias transversales?. *Educación*, 26, 9-17

Simmel, G. 1858-1918 (trad. 1988): *Sociologia investigacions sobre les formes de la socialització* (traducció de Joan Leita edició a cura d'Oriol Castellví pròleg de Ramón García Cotarelo), Barcelona: Edicions 62, vol. 1 i 2

Trowler, P. i Knight, P. (1999): Organizational Socialization and Induction in Universities: Reconceptualizing Theory and Practice, *Higher Education*, Vol. 37, No. 2 , 177-195.

UPF (2005). *Les competències transversals a la UPF*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Recuperat el gener de 2008 a: <http://www.upf.edu/intranet/pqe/phb/competen.pdf>

(1998, 25 Maig). *Joint declaration on harmonisation of the architecture of the European higher education system by the four Ministers in charge for France, Germany, Italy and the United Kingdom*, Paris, la Sorbonne. Recuperat el gener de 2008, a http://www10.gencat.net/dursi/generados/catala/universitats/recurs/doc/dec_declaracio_sorbona.pdf

(1988, 18 setembre). *Magna Charta Universitatum*, Bologna, Itàlia. Recuperat el gener de 2008 a http://wwwa.urv.net/la_urv/piq/planificacio/Magna%20Charta%20catal%E0.pdf

(1999, 9 Juny). *The European Higher Education Area, Joint declaration of the European Ministers of Education*. Bologna, Itàlia. Recuperat el gener de 2008 a

http://www10.gencat.net/dursi/generados/catala/universitats/recurs/doc/declaracio_bolonya.pdf

Joint Quality Initiative (2004, 18 octubre). *Els descriptors de Dublín*. Dublín. Recuperat el gener de 2008 a http://www.aqucatalunya.org/uploads/pagines/arxiu%20pdf/DescriptorsDublin_cat.pdf

Qüestions i/o consideracions per al debat

- Definició i amplitud de les competències transversals o generals
- La Universitat i el seu rol socialitzador
- L'avaluació de les competències transversals desenvolupades en propostes fora de l'aula